

NWoW4Net-Zero

Mõju metoodika

Kuidas läheneda uute tööviiside
mõju kvantifitseerimisele?

Co-funded by
the European Union

НАЦИОНАЛНА АГЕНЦИЈА
ЗА ЕВРОПСКИ ОБРАЗОВНИ
ПРОГРАМИ И МОБИЛНОСТ

NWOW4NET-ZERO PROJEKT

Mõju metoodika

Kuidas läheneda uute tööviiside mõju kvantifitseerimisele?

NATIONAL AGENCY
FOR EUROPEAN EDUCATIONAL
PROGRAMMES AND MOBILITY

Keda toetab riiklik büroo
Euroopa haridusprogrammide jaoks
ja Põhja-Makedoonia Mobility

**Co-funded by
the European Union**

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva väljaande koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, mis kajastab ainult autorite seisukohti, ning komisjoni ei saa pidada vastutavaks selles sisalduva teabe mis tahes kasutamise eest.

Projektist

Projekti NWoW4Net-Zero eesmärk on anda personalitöötajatele oskused, et aidata kaasa ELi eesmärgile saavutada 2050. aastaks CO₂-neutraalsus. NWoW4Net-Zero projekt soovib anda neile konkreetsed tegevushoovad, et juhtida üleminekut oma sekkumisvaldkonnas ning kasutada ära uusi tööviise (NWoW), töökohti ja organisatsioone, mis tulenevad digitaalsete lahenduste suurenenud kasutamisest. Projekti eesmärk on töötada välja rida töövahendeid, koolitusmoodulid ja teadmiste jagamise platvorm. See 24-kuuline Erasmus+ toetatav projekt toob kokku 5 partnerit:

- **CKM – teadmusjuhtimise keskus** (koordinaator, Põhja-Makedoonia)
- **Htag by Références** (partner, Belgia)
- **Tal Tech** – Tallinna Tehnikaülikool (partner, Eesti)
- **C&R – Conseil & Recherche** (partner, Prantsusmaa)
- **PLS – Pour la Solidarité** (partner, Belgia)

ELi eesmärk on olla esimene maailmajagu, kes saavutab kliimaneutraalsuse. 2019. aastal käivitatud Euroopa roheline kokkulepe kohustab riike vähendama kasvuhoonegaaside netoheidet. Eesmärk on majandussüsteem põhjalikult ümber kujundada nii, et 2050. aastaks oleksid liikmesriigid CO₂-neutraalsed, -eesmärgiga vähendada 2030. aastaks ELi kasvuhoonegaaside heidet 55% võrreldes 1990. aasta tasemega. Uued töökorraldusviisid (tekkisid Covid-19 pandeemia järel)

ja uued digilahendused on võimalus aidata kaasa nende eesmärkide saavutamisele.

Selle tulemusena uurib NWoW4Net-Zero projekt kolme võimalust, mis määratlevad personalitöötajate panuse süsinikuneutraalsuse eesmärkide saavutamisse: :

- **NWoWs:** millised töökorralduse ja hübriidiseerimise viisid tuleks kasutusele võtta, et toetada keskkonnamõtjude vähendamise eesmärki??
- **Töoga seotud liikuvus:** milliseid lahendusi tuleks rakendada, et vähendada tööle ja töölt koju reisimise süsinikujalajälge?
- **Digivaldkond:** kuidas vähendada süsinikujalajälge, kasutades digitehnoloogiat vastutustundlikult tööl ja kaugtöös?

Projekti oodatavad tulemused

- Koolitusrada, mis on esitatud kolme töövahendina: NWoW, töoga seotud liikuvuse ja digitaalse tegevuse kohta.
- Metoodika ja koolitustee individuaalseks õpikogemuseks vastavalt iga õppija ja tema organisatsiooni vajadustele.
- Mõjumetoodika ja kasutusjuhend.
- Teadmiste platvorm – interaktiivne keskkond, kus kasutajad saavad hõlpsasti õppida ja saada teavet ja teadmisi uute tööviiside kohta ning selle kohta, kuidas neid saab personalijuhtimise kaudu organisatsioonidesse tuua.

Eessõna

Uued tööviisid (NWoW) hõlmavad ruumilis-ajalise paindlikkuse tavaid - kaugtöö, tööruumide planeerimine, paindlik tööaeg jne -, juhtimistavaid - autonoomiat, usaldust, osalemist jne -, samuti töökorralduse tavaid - (pool)autonoomseid meeskondi jne.

Paindlikus töös leitakse selliseid hoobaid, mis aitavad kaasa CO₂ heitkoguste vähendamisele, töötades töökeskkonnaga.

Sisukord

1. JAGU: terminoloogia mõistmine	6
2. JAGU: NWOW tavade juurutamine organisatsioonides	10
3. JAGU: Netonullheitega eesmärkide seadmine	16
3.1. ELi netonullheite eesmärgid	17
3.2. Organisatsiooniliste netonullheite eesmärkide meetoodika	17
3.2.1. Teaduspõhiste eesmärkide algatus (SBTi)	17
3.2.2. B Corp sertifikaat	18
3.2.3. Kliimaalane lubadus	19
3.3. Organisatsiooni vahendid netonullheitega eesmärkide saavutamiseks	19
JÄRELDUS	20

1. jagu: terminoloogia mõistmine

Mõistmine, kuidas uued trendid töökeskkonnas mõjutavad organisatsiooni süsinikjalajälge, algab kokkulepitud terminoloogia mõistmisest. Personalijuhid, konsultandid, eksperdid ja üldiselt kõik personalitöötajad ei ole jätkusuutlikkuse eksperdid ja neid ei ole jätkusuutlikkuse valdkonnas kasutatava terminoloogia uurimise käigus kokku puutunud. Selleks, et personalitöötajad saaksid organisatsioonis jätkusuutlikkuse küsimustes muutuste elluviijateks, peavad nad kõigepealt mõistma keelt ja seejärel uurima meetodikat organisatsioonis praktiseeritava personali-juhtimise mõju hindamiseks.

Pariisi kliimakokkulepe Pariisi kliimakokkulepe, mis sõlmiti 2015. aastal Pariisis toimunud COP21 ajal ja jõustati 2016. aastal, on rahvusvaheline leping, mille on vastu võtnud 196 riiki. See kokkulepe paneb riigid Ohjeldada ning ülemaailmne

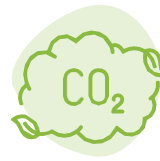
temperatuuri tõus tasemeni «tublisti alla 2°C ja eelistatavalt alla 1,5°C». See hõlmab kliimamuutuste selliseid aspekte nagu leevendamine, kohanemine ja rahastamine¹.

Kasvuhoonegaasid

Kasvuhoonegaasid on Maa atmosfääris leiduvad ained, mis hoiavad lõksus päikesesoojust ja aitavad kaasa

kasvuhooneefektile, mis viib planeedi pinna soojenemiseni. Nende gaaside hulka kuuluvad süsinikdioksiid (CO₂), osoon (O₃), metaan (CH₄) ja diämmastikoksiid (N₂O). Nende hulgas on süsinikdioksiid kõige olulisem atmosfääritemperatuuri tõusu põhjustaja².

Süsiniku-neutraalsus/ süsiniku-neutraalne

on riikide poolt läbi viidud põhjalik protsess.

Ettevõtted, mis hindavad ja vähendavad tegevusest tulenevaid süsinikdioksiidi (CO₂) heitkoguseid. See hõlmab erinevatest allikatest pärit heitkoguste põhjalikku hindamist, millele järgnevad ennetavad jõupingutused heitkoguste liidusiseseks vähendamiseks energiatõhusate tehnoloogiatega ja säästvate tavade abil. Ülejäänud heitkoguste kompenseerimiseks investeerib organisatsioon projektidesse, mis kas vähendavad heitkoguseid mujal või eemaldavad atmosfäärist samaväärse koguse CO₂, hõlmates selliseid tegevusi nagu metsa uuendamine, taastuvenergia projektid, süsinikdioksiidi kogumine ja säilitamine ning energiatõhususe algatused.

Netonullheide

Netonullheide tähistab organisatsiooni või ettevõtte pühendumust üldise kasvuhuone-gaaside vähendamisele

kogu tarneahelas, mis on kooskõlas Pariisi kliimakokkuleppes sätestatud eesmärgiga piirata ülemaailmset temperatuuri tõusu 1,5 kraadini Celsiuse järgi. Netonullheite staatuse saavutamine eeldab kahte protsessi: esiteks töötab üksus selle nimel, et kõrvaldada kõik oma süsinikdioksiidi heitkogused, ja teiseks kompenseerib ta kõik allesjäänud heitkogused lisameetmetega, mis lähevad kaugemale tema otsesest operatiivtegevusest.

Teisisõnu saavutatakse netonull siis, kui vabanenud kasvuhuonegaaside kogus ei ole suurem kui atmosfäärist eemaldatud kogus, mille tulemuseks on tasakaaluseisund. Seda tasakaalu on võimalik saavutada mitmesuguste vahenditega, sealhulgas looduspõhiste lahenduste ja muude strateegiatega, mille eesmärk on nii heitkoguste vähendamine kui ka süsinikdioksiidi sidumise tõhustamine.

¹ ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon

² IPCC

Sisuliselt tähendab netonullheide harmoonilist tasakaalu atmosfääri sisenevate ja sealt lahkuvate kasvuhoonegaaside vahel, mis nõuab kiiret dekarboniseerimist kooskõlas 1,5-kraadise trajektooriga ja vastavat süsiniku sidumise taset, eelkõige looduspõhiste lähenemisviiside kaudu.

Netonullheite protsess algab kasvuhoonegaaside **protokolliga kehtestatud heitkoguste** arvutamisest **mõjualade 1, 2 ja 3 lõikes**. Kasvuhoonegaaside protokoll töötati välja 1990. aastate lõpus

ning on ülemaailmne standardraamistik nii avaliku kui ka erasektori organisatsioonide kasvuhoonegaaside mõõtmiseks ja haldamiseks. Kolm heitkoguste ulatust on teaduspõhiste eesmärkide seadmine, süsinikuheite vähendamise viiside väljatöötamine kuni 2030. aastani ning järk-järgult liikumine pikaajalise süsinikdioksiidi kogumise, säilitamise ja sidumise suunas nende heitkoguste puhul, mida ei saa vähendada.

Mõjuala 1 heitkogused on **otsesed heitkogused**, mis pärinevad organisatsiooni omanduses olevatest ja kontrollitavatest allikatest ning tulenevad seega otseselt tema tegevusest. Need võivad olla näiteks kohapealne põletamine, ettevõtte sõidukipargi heitkogused või organisatsioonile kuuluvad fossiilkütusel töötavad elektrijaamad.

Mõjuala 2 heitkogused on **kaudsed heitkogused**, mis tulenevad ostetud energia tootmisest kommunaalteenuste osutajalt. Need hõlmavad kõiki ostetud elektri-, auru-, soojus- ja jahutusenergia tarbimisel atmosfääri paisatud kasvuhoonegaaside heidet.

Mõjuala 3 heitkogused, mida nimetatakse ka **väärtusahela heitkogusteks**, on kõik kaudsed heitkogused, mis tekivad organisatsiooni eelnevas (tarnijad) ja järgmise etapi (kliendid) tarneahelas. Need heitkogused ei allu ettevõtte otsesele kontrollile ja moodustavad tavaliselt 90% ettevõtte koguheitest.

Koos mõjuala 2 heitega on mõjuala 1 heitest teatamine kohustuslik kasvuhoonegaaside protokolliga kohase aruandluse puhul. Alates 2025. aastast peavad Euroopa ettevõtted, sealhulgas mujal Euroopas tegutsevad ettevõtted, andma aru mõjuala 3 (kaudsed) heitkogused kogu oma väärtusahelas.

Allikas: kasvuhoonegaaside protokoll³

Pilt 1. Mõjualade 1, 2 ja 3 heited.
Infograafik: Anthesis Group.

³ <https://www.anthesisgroup.com/scope-1-2-3-emissions/>

Null süsinikku

Null süsinikku tähendab, et tootel või teenusel on omadus mitte tekitada süsinikdioksiidi heitkogused. Näiteks liigitatakse taastuvad energiaallikad, nagu tuule- ja päikeseenergia, süsinikuvabaks, sest need ei eralda elektri tootmisel süsinikdioksiidi (CO₂). Seevastu netonullheide on seotud äriühingu tekitatud süsinikdioksiidi heitkoguste kompenseerimise või tasakaalustamisega, samas kui null-süsinik tähistab konkreetselt toodet või teenust, mis ei tekita CO₂-ekvivalentidena (CO₂e) süsinikku. Lisaks tähendab süsinikdioksiidi netonullheite saavutamine seda, et tegevuse tulemuseks on süsinikdioksiidi netonullheite eraldumine atmosfääri, mis näitab olukorda, kus heitkogused on tõhusalt tasakaalustatud või tühistatud.

Huvitis

Huvitis hõlmab süsinikukrediitide tahtlikku ja mõnikord kohustuslikku omandamist, et tasakaalustada konkreetsele üksusele omistatud heitkoguseid. Kulud, mis on seotud süsinikdioksiidi ühikute hankimisega huvitise saamise eesmärgil, on võrdlusaluseks, kui hinnatakse investeeringuid, mille eesmärk on saavutada otsene liidusisene heitkoguste vähendamine. Teatavaid kasvuhoonegaaside heitkoguseid võib olla oma olemuselt raske täielikult kõrvaldada ning huvitamisel süsinikukrediitide kaudu on keskne roll kliimaneutraalsuse ja netonullheite eesmärkide saavutamisel. Kompensatsioonistrateegiad hõlmavad erinevaid vormid albaania investeeringud, sealhulgas investeeringud taastuenergiasse, energiatõhususse, taasmetsastamisse, süsinikdioksiidi kogumisse ja muudesse mõõdetavalt tõhusatesse süsinikdioksiidi heitkoguste leevendamismeetmetesse tegevused⁴.

Kompenseerimine

Süsinikdioksiidi kompenseerimine on menetlus, mis hõlmab süsinikdioksiidi vähendamist või kõrvaldamist ja muud kasvuhoonegaaside heitkogused, et tasakaalustada muudes kohtades tekkivaid heitkoguseid. Süsinikdioksiidi kompenseerimise projektid võimaldavad nii ettevõtetel kui ka üksikisikutel osaleda käegakatsutavates keskkonnaalastes algatustes, mille eesmärk on kompenseerida nende süsinikdioksiidi heitkoguseid. Need kompenseerimisalgatused hõlmavad mitmesuguseid tehnoloogiaid ja tegevusi, sealhulgas metsa uuendamist, puhtamaid küpsetusahjusid ja süsinikdioksiidi kogumist. CO₂-heite kompenseerimine on ettevõtete jätkusuutlikkuse strateegiate lahutamatu osa, eriti kui see täiendab süsinikdioksiidi heitkoguste vähendamiseks tehtavaid jõupingutusi, aidates lõppkokkuvõttes kaasa netonullheite saavutamise eesmärgi saavutamisele.

Teaduspõhiste eesmärkide algatus (SBTi)

Teaduspõhiste eesmärkide algatus (SBTi) Pakub selgelt esitatud raamistikku ettevõtjatele kasvuhoonegaaside heitkoguste süstemaatiliseks vähendamiseks, pöörates erilist tähelepanu Pariisi kliimakokkuleppes seatud eesmärkidega kooskõlas olevate heitkoguste vähendamise näitajate saavutamisele. Eesmarke peetakse teaduspõhisteks, kui need on kooskõlas uusimate kliimateadlaste järeldustega ja nende eesmärk on saavutada eesmärk hoida globaalne soojenemine maksimaalselt 1,5 Celsiuse kraadi üle industriaalühiskonna eelse taseme.

SBTi-l on keskne roll parimate tavade edendamisel ja täpselt määratletud suuniste andmisel heitkoguste vähendamiseks. Selles pakutakse metoodikat heitkoguste vähendamise eesmärkide seadmiseks, mis põhinevad kliimamuutustest teaduslikul arusaamal. Algatus aitab aktiivselt ettevõtjatel kehtestada süsinikdioksiidheite vähendamise eesmarke, mis on täielikult kooskõlas Pariisi kokkuleppes sätestatud eesmärkidega⁵.

⁴<https://plana.earth/academy/what-are-scope-1-2-3-emissions>

⁵Jätkusuutlikkuse algatuse tutvustus: teaduspõhisest kaugemale eesmärgid Allikas: Teaduspõhised eesmärgid

Rohepesu

Rohepesu viitab petlikule praktikale, kus ettevõtte kasutab reklaami ja avalikku kommunikatsiooni

kujutada end keskkonna suhtes vastutustundlikuma ja jätkusuutlikumana, kui see tegelikult on. See on strateegia, mida mõned ettevõtted kasutavad, et juhtida tarbijate tähelepanu kõrvale oma äritegevuse ja mudelite kahjulikelt keskkonnamõjudelt. Rohepesu taktika võib avalduda erinevates vormides, sealhulgas reklaamikampaaniad, sponsorlus ja avalikud sõnumid traditsioonilises meedias ja sotsiaalmeedia platvormidel.

Olelusringi hindamine (LCA)

LCA on range, teaduspõhine lähenemisviis, mida kasutatakse toote ökoloogilise jalajälje hindamiseks või protsess kogu selle elutsükli jooksul. See meetod võtab arvesse kõiki etappe, alustades tooraine kaevandamisest ja lõpetades lõpliku kõrvaldamise või ringlussevõtu etapiga. LCA on väärtuslik vahend toodete ja protsessidega seotud keskkonnamõjude kvantifitseerimiseks, andes ettevõtetele võimaluse teha teadlikke valikuid ja rakendada oma jätkusuutlikkuse jõupingutustes täiustusi.

Süsiniku jalajalg

Äriühingu, riigi, toote või aktiivsuse, hõlmab sageli nii otseseid kui ka kaudseid heitkoguseid. Näiteks imporditud materjalidest valmistatud toote süsinikujalajalg sisaldab nii imporditud transpordi süsinikukulusi

materjalid ja toote valmistamise kulud. Need jalajäljed peaksid andma aimu ettevõtete keskkonnamõjust ja andma lähtepunkti keskkonnateadlikumate tavade poole liikumiseks.

Heitkogustega kauplemise süsteem

(HKS) Heitkogustega kauplemise süsteem on piiramise ja kauplemise süsteem, millega piiratakse heitkoguseid ja trahvitakse ettevõtjaid

korgi ületamine. Siiski antakse nendele ettevõtetele heitkoguste ühikuid, mis võimaldavad neil ülemmäära ületada ilma trahvita. Neid krediite saab osta või müüa teistele ettevõtetele, julgustades neid heitkoguseid vähendama, et saada rohkem ühikuid, mida müüa, või vähendada nende ostuvajadust. Selliseid süsteeme kasutatakse laialdaselt kogu maailmas, mille näiteks on kõige paremini ELi heitkogustega kauplemise süsteem.

Muud allikad

Siin on veel mõned allikad, kust leiate valdkondadevahelise terminoloogia määratlusi:

- **Neste teekond nullini** https://journeytozerostories.neste.com/sustainability/carbon-neutral-vs-net-zero?utm_campaign=awareness_sem-belgium-brand-carbon_corporate_neste_neste_always-on-advertising_belgium_b2b_new-customers_sus_2023_q2&utm_source=google&utm_medium=search_paid&gclid=EAlaIQobChMlslNy6j3gAMVGax3Ch2nYQXmEAAAYASAAEgl6xPD_BwE#020b9998

- **Sustain Life YouTube'i video süsiniku neutraalsuse kohta:**

<https://www.youtube.com/watch?v=kY9XESNFrXl>

- **CDP jätkusuutliku majanduse sõnastik:**

<https://www.cdp.net/en/the-sustainable-economy-glossary>

⁶<https://www.clientearth.org/about/>

2. jagu: Uute tööviiside juurutamine organisatsioonides

Uute töövahendite kasutuselevõtt, nagu ka paljud teised sarnased tööriistakomplektid, mis tekivad või tekivad lähitulevikus, põhineb eeldusel, et iga organisatsiooni kõik sidusrühmad seavad jätkusuutlikkuse juba tegevuskavas prioriteediks või teevad seda järgmise 5 aasta jooksul. Jätkusuutlikkus väljendub organisatsioonides aga optimeerimises, protsesside ja töö optimeerimises, nii et kasutatakse ja raisatakse kõige vähem ressursse.

Paradigma peab muutma ja suurendama selle ulatust, mida jätkusuutlikkus tähendab, kuid selleks peavad organisatsioonid, eriti kasumile orienteeritud organisatsioonid, nägema uute tööviiside suuremat mõju organisatsioonide ja kogu ühiskonna säästudele või kasumile. Selle tulemusena peaksid personalitöötajal olema teadmised ja oskused, et mõista seda vajadust ning kvantifitseerida ja teavitada nende vahendite mõju organisatsiooni kõigist sidusrühmadest.

Jätkusuutlikkusel põhineva ärimudeli väljatöötamine ei ole täna nii keeruline kui kümme aastat tagasi. Siiski võib see olla väljakutse, eriti väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete jaoks, kus jätkusuutlikkus

eesmärgid peavad veel sisenema strateegiasse ja tulemuslikkuse mõõtmise süsteemidesse. Üldiselt mõõdetakse ettevõtete jätkusuutlikkust mitmesuguste meetodite ja mõõdikute abil, et hinnata nende keskkonna-, sotsiaal- ja majandustulemusi.

- Majandusnäitajad: jätkusuutlikud tavad mõjutavad ettevõtte finantstulemusi. Majandusliku jätkusuutlikkuse mõõtmiseks kasutatakse selliseid mõõdikuid nagu jätkusuutlikkuse algatuste investeringutasuvus (ROI), ressursitõhususest tulenev kulude kokkuhoid ning jätkusuutlikest toodetest või teenustest saadav tulu.
- Sotsiaalsed näitajad: ettevõtted mõõdavad ka oma sotsiaalset mõju, sealhulgas töötajate heaolu, mitmekesisust ja kaasatust, tööpraktikaid, kogukonna kaasamist ja inimõigusi. See võib hõlmata uuringuid, auditeid ja hindamisi.
- Keskkonnamõju hindamine: ettevõtted viivad läbi hindamisi oma keskkonnamõju kvantifitseerimiseks, sealhulgas eespool nimetatud olulusringi hindamisi, milles analüüsitakse toote või protsessi täielikku keskkonnajalajälge.

NWoW – hübriid- ja kaugtöö⁷ – mõõdikute näide

Majandusliku mõju mõõdikud

Kontorikulude muutus	Kontori elektri- ja energiaarvete maksumus Kontorimööbli ja -tarvikute maksumus Rendikulud (kui üürite kontoripinda.)
Muutus töötajas/ majapidamiskuludes	Mõned majapidamised säästavad raha, kui nad ei sõida tööle (kütus, teemaksud, ühistranspordikulud), kuid kulutavad rohkem majapidamiste elektri- ja küttearvetele. Mõned töötajad peavad investeerima oma majapidamise tööruumidesse; Kui aga poliitika on pikaajaliselt paigas, peetakse seda kinnisvarainvesteeringuks. Kulude kokkuvõid, kolides linnadest välja odavamatesse ja elamisvõimelisematesse piirkondadesse.
Ruumikasutuse mõõdikud	Kontoris igal päeval töötavate inimeste koguarv võrrelduna töötajate koguarvuga Laudade arv töötaja kohta (vajaduse korral) Kontori keskmine täituvus
Tootlikkuse mõõdikud	Päevas või nädalas tehtud ülesannete arv Igale ülesandele kulutatud aeg Teatud aja jooksul saadetud ja vastuvõetud e-kirjade arv Sisselogimiste arv päevas Tehtud väikeste ülesannete arv Rollipõhised tootlikkuse mõõdikud

⁷<https://www.cjpd.org/globalassets/media/knowledge/knowledge-hub/reports/2023-pdfs/2023-flexible-working-the-business-case-august.pdf>

Sotsiaalse mõju mõõdikud

Talenti mõõdikud	Töötajate kaasamine hübriidtöösse Kaugrollide jaoks palgatud ja sisseelatud töötajate arv Kaugrollide säilitamise määr Aeg, mis kulub kaugtöötajate sisseelamiseks Keskmine aeg, mille jooksul kaugtöötajad saavutavad oma rollides hea püsivuse taseme
Töö- ja eraelu tasakaal	Töölt puudumise määr Tööga rahulolu tase
Kaasamise mõõdikud	Alaesindatud taustaga inimeste arv, kes on tööle võetud ja tööl hoitud Nende töötajate protsent, kes tunnevad end töökohal aktsepteerituna Toimuvate koostöötegevuste arv Osakondadevahelises või meeskonnaüleses tegevuses osalevate töötajate protsent Kaasamise uuringu tulemused

Keskkonnamõju mõõdikud

Keskkonna- reostuse taseme muutus	Kaugtöö vähendab pendelränne vajadust (vähendades transpordist tulenevaid heitkoguseid), kuigi tõenäoliselt suurendab see majapidamiste saastet (suurenenud vajadus kütte ja elektri järele). Siiani on ebaselge, millist mõju avaldab kaugtöö tööga mitteseotud reisidele või reisi pikkusele.
Süsiniku jalajälje vähendamine	Tasutud süsinikdioksiidimaksu vähendamine

Tasuta hübriidtöökoha ROI kalkulaator, et saada aimu, kui palju raha võiks teie organisatsioon säästa, kui lähleks üle mõõdetavale hübriid töö mudelile.

NWoW – tööalane liikuvus⁸ – mõõdikute näide

Majandusliku mõju mõõdikud

Kulude kokkuhoid	Madalamad reisikulud, mis on seotud: <ul style="list-style-type: none">→ Töötaja igapäevane töölesõit;→ tarned ja klienditeeninduse määramised;→ konverentside koosolekud;→ Firmaüritused, näitused, messid
-------------------------	--

Sotsiaalse mõju mõõdikud

Töö- ja eraelu tasakaal	Töölt puudumise määr Tööga rahulolu tase
Vähendatud stress	Autojuhtimine võib mõne jaoks olla stressirohke, nii et paremat juurdepääsu rohelisele liikuvusele võib seostada stressi vähenemisega: <ul style="list-style-type: none">→ Tööga rahulolu tase
Parem tervis	Vähendatud heitkogused ja sudu on seotud parema tervisega: <ul style="list-style-type: none">→ Töölt puudumiste määr→ Tööga rahulolu tase

Keskkonnamõju mõõdikud

Keskkonna- reostuse taseme muutus	Üksikute töötajate ja äriautode jalajälje vähendamine, vähendades transpordist tulenevaid heitkoguseid
Süsiniku jalajälje vähendamine	Tasutud süsinikdioksiidimaksu vähendamine

⁸ <https://greenbusinessbureau.com/wp-content/uploads/2023/01/The-ROI-of-Sustainability-in-2023.pdf>

NWoW – IT vastutustundlik kasutamine⁹ – mõõdikute näide

Majandusliku mõju mõõdikud

Kulude kokkuhoid	Madalamad kulud, mis on seotud: <ul style="list-style-type: none">→ IT-seadmete harvem ostmine, kui see on asjakohane;→ vajaduse korral kasutatud IT-seadmete ostmine;→ seadmete kohandamine vastavalt teie vajadustele;→ kontori elektriarved; <i>Märkus: Palun arvestage oma näitajate määratlemisel uue tehnoloogia uuendusi ja edusamme.</i>
-------------------------	---

Sotsiaalse mõju mõõdikud

Töö- ja eraelu tasakaal	Töölt puudumise määr Tööga rahulolu tase
--------------------------------	---

Keskkonnamõju mõõdikud

Keskkonna- reostuse taseme muutus	Vähendatud elektroonikajäätmed; Väiksem süsiniku jalajälg;
--	---

Süsiniku jalajälg: ettevõtte süsinikujalajälje mõõtmine ja aruandlus, sealhulgas mõjuala 1 (otsene heide), ulatus 2 (energiakasutuse kaudne heide) ja ulatus 3 (väärtusahela kaudsed heitkogused) on keskkonnasäästlikkuse hindamisel tavaline tava.

⁹ <https://greenbusinessbureau.com/wp-content/uploads/2023/01/The-ROI-of-Sustainability-in-2023.pdf>

Olemasolevates või arenevates rahvusvahelistes algatustes määratletakse vabatahtliku süsinikdioksiidi kompenseerimise roll netonullheite saavutamisel organisatsiooni tasandil. **These hõlmavad Oxfordi põhimõtteid süsinikdioksiidi netonullheitega kompenseerimise kohta; teaduspõhiste eesmärkide algatus (SBTi); vabatahtliku süsinikuturu terviklikkuse nõukogu (ICVCM); vabatahtlik süsinikuturgude terviklikkuse algatus (VCMi) ja ISO 14068 standard. Näiteks Oxfordi nullilähedase süsinikdioksiidi kompenseerimise põhimõtete kohaselt on usaldusväärsel netonullheitega kooskõlas oleval kompenseerimisel neli põhielementi:**

1. Seadke kõigepealt prioriteediks oma heitkoguste vähendamine, tagage kasutatavate kompenseerimismeetmete keskkonnaalane terviklikkus ja avalikustage, kuidas need kompenseerimised toimivad.
2. Nihutada kompenseerimine süsiniku eemaldamisele ja pikaajalisele säilitamisele, mille puhul süsiniku otsene eemaldamine atmosfäärist püsivalt või peaaegu püsivalt eemaldatakse.
3. Toetada nullilähedase tasaarvestuse väljatöötamist.
4. Võtta vastu usaldusväärne looduspõhine lähenemisviis süsinikdioksiidi kompenseerimisele, näiteks metsade taastamisele

Organisatsioonid võivad taotleda selliseid sertifikaate nagu ISO 14001 (keskkonnajuhtimine) või B Corp sertifikaat (sotsiaalne ja keskkonnaalane tulemuslikkus). Need sertifikaadid pakuvad jätkusuutlikkusega seotud jõupingutuste valideerimist kolmanda osapoole poolt.

Erinevad organisatsioonid, näiteks ESG reitinguagentuurid, annavad reitinguid ja pingeridu ettevõtte keskkonnaalaste, sotsiaalsete ja äriühingu üldjuhtimisega seotud tulemuste põhjal.

3. jagu: Netonullheite eesmärkide seadmine

3.1. ELi netonullheite eesmärgid

ELi eesmärk on saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus ning see eesmärk on Euroopa roheline kokkuleppe (europa.eu) keskmes ja kooskõlas Pariisi kokkuleppe alusel võetud ELi kohustusega võtta ülemaailmseid kliimameetmeid. EL näeb üleminekut kliimaneutraalsele ühiskonnale nii kiireloomulise väljakutsena kui ka võimalusena luua kõigile parem tulevik. EL võib olla teerajajaks, investeerides realistlikesse tehnoloogilistesse lahendustesse, suurendades kodanike mõjuvõimu ja kooskõlastades tegevust sellistes olulistest valdkondades nagu tööstuspoliitika, rahandus ja teadusuuringud, tagades samal ajal õiglaseks üleminekuks vajaliku sotsiaalse õigluse.

Visioon:

Oma 2018. aasta novembri teatises "Puhas planeet kõigi jaoks" ([EUR-Lex - 52018DC0773](http://eur-lex.europa.eu/eur-lex.do?uri=CELEX%3A52018DC0773) - ET - [EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu)) esitas Euroopa Komisjon oma nägemuse kliimaneutraalsest EList, vaadeldes kõiki peamisi sektoreid ja uurides üleminekuvõimalusi.

Strateegia:

2019. aastal esitles komisjon Euroopa rohelist kokkulepet ([EUR-Lex - 52019DC0640](http://eur-lex.europa.eu/eur-lex.do?uri=CELEX%3A52019DC0640) - ET - [EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu)), tegevuskava ELi majanduse kestlikuks muutmiseks. See hõlmab peaaegu kõiki ELi poliitikavaldkondi ja on kooskõlas Pariisi kokkuleppega

eesmärk on hoida ülemaailmne temperatuuri tõus tunduvalt alla 2 °C ja teha jõupingutusi temperatuuri tõusu hoidmiseks alla 1,5 °C. Samuti aitab see muuta ülemineku kõigi jaoks õiglaseks ja kaasavaks.

Euroopa Parlament kiitis kasvuhoonegaaside netonullheite eesmärgi heaks oma 2019. aasta märtsi resolutsioonis kliimamuutuste kohta ([Vastuvõetud tekstid – Kliimamuutused – Neljapäev, 14. märts 2019 \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/eur-lex.do?uri=CELEX%3A52019DC0640)) ja 2020. aasta jaanuari resolutsioonis Euroopa roheline kokkuleppe kohta ([vastuvõetud tekstid – Euroopa roheline kokkulepe – kolmapäev, 15. jaanuar 2020 \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/eur-lex.do?uri=CELEX%3A52020DC001)).

Osana Euroopa rohelisest kokkuleppest¹⁰ tegi komisjon 2020. aasta märtsis ettepaneku võtta vastu esimene Euroopa kliimaseadus (määrus) ([Euroopa kliimaseadus \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/eur-lex.do?uri=CELEX%3A52020DC001)), et sätestada 2050. aasta kliimaneutraalsuse eesmärk seaduses ([EUR-Lex - 32021R1119 - ET - EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/eur-lex.do?uri=CELEX%3A52021R1119)).

Seaduses on sätestatud ka-eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside netoheidet 2030. aastaks vähemalt 55% võrreldes 1990. aasta tasemega. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0550>)

2021. aastal vastu võetud paketi "Eesmärk 55" paketi¹¹ eesmärk on tagada, et kõik ELi poliitikavaldkonnad aitavad kaasa selle eesmärgi saavutamisele ning et kõik majandussektorid ja ühiskond täidavad oma osa. See hõlmab ka 2040. aasta kliimaeesmärgi seadmise protsessi.

¹⁰ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

¹¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

Kliimaseadus sisaldab ka meetmeid edusammude jälgimiseks ja meetmete vastavaks kohandamiseks ELis, tuginedes olemasolevatele süsteemidele, nagu juhtimisprotsess ([energiaaliidu ja kliimameetmete juhtimine \(europa.eu\)](http://energiaaliidu.eu)) ja määrus ([EUR-Lex - 32018R1999 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018R1999)) liikmesriikide riiklike energia- ja kliimakavade (NECP) ([riiklikud energia- ja kliimakavad \(europa.eu\)](http://riiklikudenergia.eu)), Euroopa Keskkonnaameti korrapärased aruanded ja uusimad teaduslikud tõendid.

Riiklikud pikaajalised strateegiad:

ELi liikmesriigid peavad välja töötama riiklikud pikaajalised strateegiad ([riiklikud pikaajalised strateegiad europa.eu](http://riiklikudpikaajalisedstrateegiad.europa.eu)) selle kohta, kuidas nad kavatsesid saavutada kasvuhoonegaaside heite vähendamise, mis on vajalik nende Pariisi kokkuleppes tulenevate kohustuste ja ELi eesmärkide täitmiseks. Pikaajalised strateegiad peaksid olema kooskõlas liikmesriikide riiklike energia- ja kliimakavadega ajavahemikuks 2021-30. Järgmised strateegiad tuleb esitada 1. jaanuariks 2029 ja seejärel iga 10 aasta tagant. Liikmesriigid peaksid vajaduse korral ajakohastama oma strateegiaid iga viie aasta järel.

Riikide strateegiad:

- **Belgia**¹²: [ELi liikmesriigi pikaajaliste strateegiate hindamine \(europa.eu\)](http://eli.liikmesriigi.pikaajaliste.strateegiate.hindamine.europa.eu)
- **Piirkondadel on erinevad eesmärgid:**
 - Valloonia ja pealinna Brüsseli piirkondade eesmärk on saavutada 2050. aastaks süsinikuneutraalsus
 - Flaami piirkonna eesmärk on vähendada 2050. aastaks heitkogustega kauplemise süsteemiga hõlmamata heitkoguseid 85 % ja liikuda täieliku kliimanetraalsuse suunas
- **Eesti:** [lts_ee_summary_en.pdf \(europa.eu\)](http://lts_ee_summary_en.pdf)
- vähendada 2050. aastaks kasvuhoonegaaside heidet ligikaudu 80 % võrreldes 1990. aasta heitetasemega.
- **Prantsusmaa:** ELi liikmesriikide pikaajaliste strateegiate hindamine (europa.eu)
- CO₂-neutraalsus 2050. aastaks
- [Circulaire Sobriété Énergétique Le Ministère de l'Économie, des Finances et de la](http://circulaire.sobriete.energetique.leministere.de.l.economie.des.finances.et.de.la)

Souveraineté industrielle et numérique : <https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/dp-plan-sobriete.pdf>

- **Põhja-Makedoonia:** https://unfccc.int/sites/default/files/resource/MKD_ES_LTS_Nov2021.pdf
- Eesmärk on vähendada 2050. aastaks kasvuhoonegaaside heidet 42 % võrreldes 1990. aasta tasemega.

3.2. Organisatsiooniliste netonullheite eesmärkide meetodika

Käesolevas juhendis kirjeldatakse üksikasjalikult järgmisi meetodeid netonullheitega eesmärkide seadmiseks, rakendamiseks ja nendest teavitamiseks. Ettevõtted aktsepteerivad ja kasutavad neid meetodeid laialdaselt ning on oma eesmärkide saavutamisel tõhusad.

3.2.1. Teaduspõhiste eesmärkide algatus (SBTi)¹³

Teaduspõhiste eesmärkide algatus (SBTi) on partnerlus süsiniku avalikustamise projekti, ÜRO, Maailma Ressursside Instituudi ja Maailma Looduse Fondi vahel, mis keskendub eraettevõtete abistamisele kliimasõbralikumate eesmärkide saavutamisel. SBTi teeb seda, pakkudes neile ettevõtetele selgelt määratletud teid, mis on kooskõlas Pariisi kokkuleppes sätestatud eesmärkidega, eesmärgiga hoida globaalne soojenemine vähemalt alla 2 °C ja loodetavasti hoida see alla 1,5 °C.

Iga ettevõtte saab registreerida oma huvi koostöö vastu SBTi-ga, kes aitab neil ettevõtetel seada saavutatavaid netonullheitega eesmärgi ning pakub neile nende eesmärkide saavutamiseks vajalikku tehnilist abi ja oskusteavet. SBTi teeb praegu koostööd enam kui 2,000 ettevõttega ja teeb hea meelega koostööd kõigi ettevõtetega, kes on huvitatud Net-Zero poole liikumisest. Lisaks keskkonnakasule väidab SBTi, et sellel on ka rahalisi plusskülgid, kusjuures partnerettevõtted naudidavad alt-line kokkuhoidu, paremat mainet, investorite suuremat usaldust ja palju muud.

¹²Belgia vahendid:

Roheline IT Belgia : <https://greenitbelgium.be/>
Jätkusuutliku IT Instituut: <https://isit-be.org/>

¹³<https://sciencebasedtargets.org/about-us>

SBTi-ga töötamine on lihtne, 5-sammuline protsess:

- Esitage SBTi-le kiri, milles kinnitate oma huvi teaduspõhise eesmärgi seadmise vastu.
- Töötage selle nimel, et vähendada oma heitkoguseid vastavalt SBTi kriteeriumidele.
- Esitage oma tulemused ja eesmärk SBTi-le valideerimiseks.
- Teatage oma sihtmärgist sidusrühmadele
- Jätkake heitkogustest teatamist ja jälgige oma edusamme ettevõtte eesmärgi saavutamisel.

3.2.2. B Corp sertifikaat

B Corpi sertifikaadi võib anda ettevõtetele, kes taotleavad ja vastavad kõrgetele sotsiaalsetele ja keskkonnastandarditele, mille punktisumma on üle 80, võtavad endale juriidilise kohustuse pidada end vastutavaks kõigi sidusrühmade, mitte ainult aktsionäride ees ning tegutsevad läbipaistval viisil, mis võimaldab nende tulemusi mõõta ja avalikustada. Sertifitseeritud ettevõtteid tuleb iga kolme aasta tagant uuesti testida. Ettevõtted, kes säilitavad oma sertifikaadi, ei tegutse mitte ainult keskkonnasõbralikumalt, vaid naudivad ka tarbijate ja töötajate suurema usalduse ning suuremate investeeringute eeliseid.

Ettevõtte kogu sotsiaalse ja keskkonnamõju mõõtmine¹⁴.

A Corp-sertifikaat on kinnitus, et ettevõtte vastab kõrgetele kontrollitud tulemuslikkuse, vastutuse ja läbipaistvuse standarditele tegurite osas, alates töötajate hüvitistest ja heategevuslikust annetamisest kuni tarneahela tavade ja sisendmaterjalideni. Sertifitseerimise saavutamiseks peab ettevõtte:

B Corp sertifikaat tähendab, et ettevõtte järgib rangeid standardeid kontrollitud tulemuslikkuse, vastutuse ja läbipaistvuse kohta erinevates aspektides, sealhulgas töötajate hüvitised, heategevuslikud annetused, tarneahela tavad ja sisendmaterjalid. Selle sertifikaadi saamiseks peab ettevõtte:

- tõendama erakordset sotsiaalset ja keskkonnaalast tulemuslikkust, saavutades B-mõjuhinnangu hinde 80 või kõrgemat ja läbides riskihindamise. Hargmaiste ettevõtete jaoks on kehtestatud täiendavad miinimumnõuded.
- võtta juriidiline kohustus, muutes oma äriühingu üldjuhtimise struktuuri nii, et see oleks aruandekohustuslik kõigi sidusrühmade, mitte ainult aktsionäride ees. Kui see on nende jurisdiktsioonis saadaval, peavad nad saavutama ka hüvitise ettevõtte staatuse.
- Näidake läbipaistvust, tehes teabe nende toimivuse kohta, mõõdetuna B Labi standardite alusel, avalikult kättesaadavaks nende B Corpi profiilil B Labi veebisaidil.

Olles majandussüsteemide muutmise liikumise esirinnas, on B-korpusel mitmeid eeliseid. Nad loovad usalduse tarbijate, kogukondade ja tarnijatega, meelitavad ligi ja hoiavad töötajaid ning pöörduvad investorite poole, kes jagavad nende missiooni. Iga kolme aasta tagant uuesti sertifitseerimise nõue tagab pideva keskendumise parandamisele, aidates kaasa nende pikaajalisele vastupidavusele.

B Corp Sertifitseerimine kasutab terviklikku lähenemisviisi, käsitledes paljusid sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme, selle asemel et keskenduda ühele murele. Sertifitseerimisprotsess on range ja nõuab meeskondade ja osakondade kaasamist kogu ettevõttes. Kontrollimine hõlmab ettevõtte ärimudeli dokumenteerimist, samuti teavet selle tegevuse, struktuuri ja erinevate tööprotsesside kohta. See hõlmab ka võimalike avalike kaebuste läbivaatamist ja võimalikke kohapealseid külastusi. Resertifitseerimine tagab, et neid kõrgeid standardeid järgitakse aja jooksul järjepidevalt, võttes arvesse ettevõtte suurust ja profiili.

¹⁴<https://www.bcorporation.net/en-us/certification/>

3.2.3. Kliimaalane lubadus

Kliimalubadus on kasulik meetod, et teavitada ettevõtjat kliimameetmetega seotud kohustustest. Lubadus hõlmab kohustust anda korrapäraselt aru süsinikdioksiidi heitkogustest, kehtestada ja jõustada Pariisi kokkuleppega kooskõlas olevaid dekarboniseerimisstrateegiaid ning kompenseerida allesjäänud süsinikdioksiidi heitkoguseid eesmärgiga saavutada 2040. aastaks netonullheide. Ettevõtted, kes alustavad ja täidavad oma lubadust, loetletakse pandi ametliku allkirjastajana ja saavad liituda nii väiksemate piirkondlike ettevõtete kui ka suurte rahvusvaheliste ettevõtete, nagu Amazon, Sony ja Microsoft.

Allakirjutanud lepivad kokku 3 tegevusvaldkonnas:

- korrapärane aruandlus
- süsinikdioksiidi kõrvaldamine
- usaldusväärsed korvamismeetmed

3.3. Vahendid organisatsiooniliste netonulleesmärkide saavutamiseks

Selleks et võimaldada personalitöötajatel teha kindlaks ja rakendada oma organisatsioonis poliitikaid, menetlusi ja meetmeid, mis kajastavad jätkusuutlikkuse põhimõtteid ja töötavad netonullheite eesmärkide saavutamise nimel, on mitmed vahendid (kalkulaatorid, interaktiivsed platvormid jms) kindlaks määratud ja esitatud 1. lisas "Vahendite tabel".

Tööriistad on liigitatud kolme järgmisesse kategooriasse: hübriid töö, tööalane liikuvus ja IT vastutustundlik kasutamine.

Kõigis neis kolmes kategoorias NWoW praktikaid rakendavad personalitöötajad on seega valmis analüüsima valitud lahenduste mõju oma organisatsiooni ja töötajate tööle ning mõju keskkonnale. See võimaldab personalitöötajatel teha teadlikke otsuseid selle kohta, milliseid NWoW-ga seotud poliitikaid, protseduure rakendada, või vähemalt annab neile võimaluse teha nende muudatuste nimel lobitööd oma organisatsiooni tippjuhtkonnaga.

Järeldus

Kokkuvõtteks võib öelda, et käesolevaga antakse põhjalik juhend uute tööviiside tavade kohta, meetodite ja vahendite kohta, mida organisatsioonid saavad kasutada netonullheite eesmärkide jälgimiseks ja rakendamiseks, ning antakse ülevaade jätkusuutlikkusega seotud põhiterminoloogiast. Käesolevas juhendis rõhutatakse uute tööviiside eeliseid organisatsioonide jätkusuutlikkusega seotud probleemide lahendamisel.

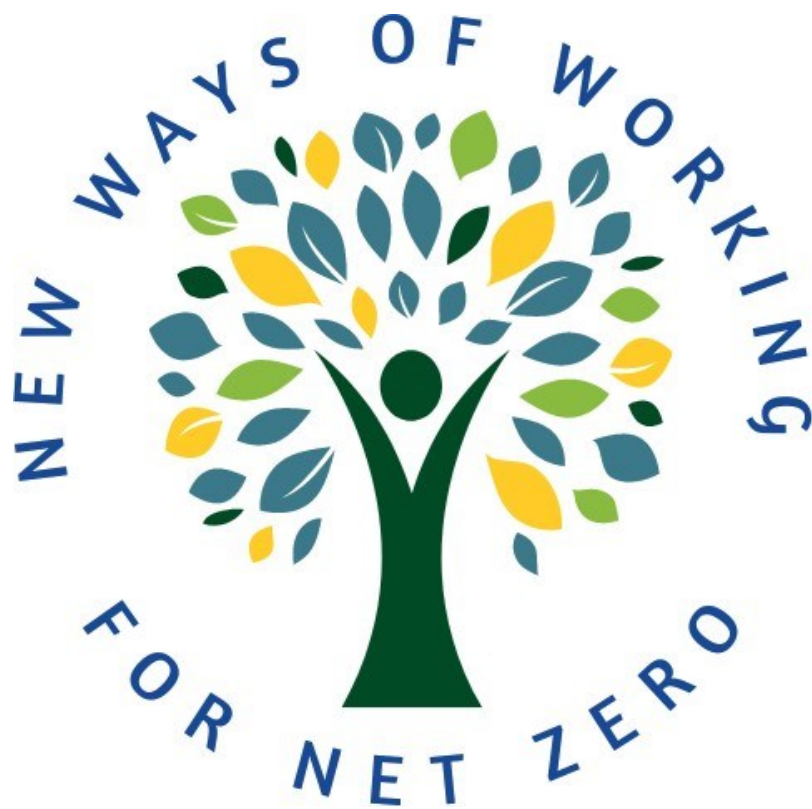
Dokumendis rõhutatakse, et organisatsioonide jätkusuutlikkusega seotud jõupingutused peaksid ulatuma kaugemale pelgalt protsesside ja ressursikasutuse optimeerimisest. Organisatsioone julgustatakse võtma kasutusele jätkusuutlikke tavasid ning personalitöötajaid, samuti juhte, juhte ja otsustajaid peetakse nende tavade edendamisel peamisteks muutuste elluvijateks. Ettevõtete jätkusuutlikkust mõõdetakse majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnanäitajate abil, mis näitavad jätkusuutlikkuse hindamise mitmetahulisust.

Lisaks süvenetakse tekstis selliste riikide nagu Belgia, Prantsusmaa, Eesti, Põhja-Makedoonia ja laiemalt Euroopa Liidu valitsuste võetud kohustustesse saavutada süsinikuneutraalsus, rõhutades jätkusuutlike tavade rakendamise kiireloomulisust ja seda, kuidas personalitöötajad saavad neid jõupingutusi toetada.

Selleks et personalivaldkonna spetsialiste selles juhendada, on käesolevas juhendiks esitatud meetodika organisatsiooni netonullheitega eesmärkide seadmiseks. Teaduspõhiste eesmärkide algatust (SBTi) rõhutatakse kui peamist liikumapanevat jõudu, mis aitab ettevõtetel seada teaduspõhiseid heitkoguste vähendamise eesmärke kooskõlas Pariisi kokkuleppega. B Corp sertifikaadid võetakse kasutusele ka vahendina ettevõtte üldise sotsiaalse ja keskkonnamõju mõõtmiseks. Kliimalubadust arutatakse kui kohustust saavutada 2040. aastaks süsinikdioksiidi netonullheite, keskendudes aruandlusele, süsinikdioksiidi kõrvaldamisele ja usaldusväärsetele korvamismeetmetele.

Oluline on ühine arusaam jätkusuutlikkuse terminoloogiast, kestlike tavade tähtsusest ning riikide ja rahvusvaheliste tasandi jõupingutustest kliimamuutuste vastu võitlemisel ja organisatsioonide suunamisel netonullheite poole. Organisatsioonid peavad nende väljakutsetega toime tulema ning personalitöötajatel võib olla oluline roll selle ülemineku hõlbustamisel.

NATIONAL AGENCY
FOR EUROPEAN EDUCATIONAL
PROGRAMMES AND MOBILITY

Keda toetab riiklik büroo
Euroopa haridusprogrammide jaoks
ja Põhja-Makedoonia Mobility

**Co-funded by
the European Union**

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva väljaande koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, mis kajastab ainult autorite seisukohti, ning komisjoni ei saa pidada vastutavaks selles sisalduva teabe mis tahes kasutamise eest.